

***Füsûsu'l-Hikem ve Mesnevî'de Peygamber Öyküleri (II)*, Dilaver Gürer,
Mebkam Yayınları, Konya 2007, 324 sayfa**

Hamide ULUPINAR*

İnsanlık tarihinin ve insan hayatının manevi mimarları hiç şüphesiz peygamberlerdir. Toplumların medeniyete dönüşmesinde, insan hayatının her anının doğru yaşanmasında peygamberlerin mutlak bir yerinin olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Hakk'a ulaşma çabası olarak yorumlayabileceğimiz Tasavvufta da peygamber kıssaları her zaman yola ışık tutan bir kandil görevi görmüştür.

Tasavuf tarihinin iki güzide şahsiyeti İbn Arabî ve Mevlânâ da eserlerinde peygamber öykülerine büyük yer vermişlerdir. Hatta İbn Arabî vahdet-i vücûd anlayışını, tasavvufi fikir ve birikimlerini özetlediği *Füsûsu'l-Hikem* isimli eserinde her bir fasla bir peygamberin ismini vermiş ve o peygamberin şahsında mündemiç olan "hikmet" i açıklamıştır. Mevlânâ ise tasavvuf ve tarikat anlayışını edebi zevkiyle birleştirdiği ve her kesimden gönül ehline hitap ettiği *Mesnevî'de* peygamber kıssalarına sürekli atıfta bulunmuş, tasavvufi tecrübesini o öykülerle meczetmiştir.

Tanıtımını yaptığımız bu çalışma daha önce yayınlanan "*Füsûsu'l-Hikem ve Mesnevî'de Peygamber Öyküleri*", (İstanbul 2002) adlı kitabın devamı niteliğindedir. Önceki çalışmada Peygamber kavramı anlayışı ortaya konmuş, sonra da ilk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem'den başlayarak ulü'l-azm peygamberler olarak adlandırılan Hz. Nûh, Hz. İbrahim, Hz. Mûsâ, Hz. İsâ, Hz. Muhammed ile ilgili kıssalar incelenmiştir. Bu çalışmada ise her iki kaynakta da kıssaları zikredilen Hz. Hud, Hz. Sâlih, Hz. Yûsuf, Hz. Dâvud, Hz. Süleyman, Hz. Lokman ve Hz. Üzeyr olmak üzere toplam yedi peygamber işlenmiştir. Bu peygamberlerin tercih edilmesinin nedeni ise her iki kaynakta da yer almasıdır.

Eser yedi bölümden oluşmaktadır. Yazar çalışmasında incelenecek peygamberin hayatını önce tarihi kaynaklara göre anlatmış, sonra o peygamberle ilgili *Füsûs* ve *Mesnevî'de* geçen yorumları ayrı başlıklar altında vermiştir. En son olarak da bunları özgün yorumuyla harmanlamıştır. Zaten çalışma boyunca bu iki sufînin kıssalara farklı bakış açısının, İbn Arabî'nin konuya vahdet-i vücûd penceresinden, Mevlânâ'nın ise aşk penceresinden baktığının farkına varacaksınız.

* SÜSBE, Tasavvuf Bilim Dalı Doktora Öğrencisi, hamideturk@mynet.com

Birinci bölüm Hz. Peygamber'in "Hûd suresi beni ihtiyarlattı" dediği Hûd Peygamber'e ayrılmıştır. Gerek İbn Arabî ve gerekse Mevlânâ, Hz. Hûd ile ilgili düşüncelerini peygamberin kavminin başına gelen azab-ı ilâhî etrafında serdediler. İbn Arabî Ad Kavmi'nin Allahü Teala hakkında iyi düşünceler beslemesinden dolayı onlara inmiş olan azabın aslında rahmet olduğu kanaatindedir. Mevlânâ ise bu kavmi, rüzgarın tesiri ile ses çıkaran içi boş bir davula benzetir. Bu davul ve Ad Kavmi onun nazarında cüssesi varlığı ve mevkii yerinde olan fakat içi boş olan, "Adam" olmayan insanlar için bir semboldür.

İkinci bölümde Hz. Sâlih'in kavminin, yüce yaratıcının kendilerine gönderdiği "Allah'ın devesi"ni boğazlamaları ve bu sebeple ilahi felakete düşer olmaları ve üç gün içinde yok olup gitmeleri anlatılmıştır. İbn Arabî Hz. Salih'in kavminin cezalandırılmasının üç gün ertelenmesinin sebebini varlığın esasının (yaratılışın) üçlü olmasına bağlar. Mevlânâ ise bu olaya Salih peygamberin gönlünün incinmesi yönünden bakarak, peygamberlerin ve bıraktıkları mirasın toplum için bir rahmet olduğu noktasına vurgu yapar.

Üçüncü bölümde tabir alimlerinin kutbu, güzelliğiyle meşhur Yûsuf peygamberin hayatı anlatılır. Hz. Yûsuf'un gördüğü rüyadan hareketle İbn Arabî aslında hayatın bir rüya olduğunu, insanın uyandığında gerçek hayatla ahiret hayatıyla karşılaşacağı noktasında bir takım tahliller yapar. Mevlânâ ise Hz. Yûsuf'u anlatırken adeta kendini anlatır. Hz. Yakub'un Hz. Yusuf'tan ayrılışını kendisinin Şems-i Tebrîzî'den ayrılışıyla özdeşleştirir. Yûsuf peygamberi beyitlerinde nakış nakış işlerken özellikle Yûsuf'un kokusuna vurgu yapar ve bu kokuyu sadece Hak ve hakikat aşıklarının duyabileceğini ifade eder.

Dördüncü bölümde İbn Arabî yüce yaratıcının Hz. Dâvud'a ihsan ettiği nimetleri yorumlar. Ona göre dağların ve kuşların Dâvud (a.s.) ile birlikte tesbih etmesi; onun yeryüzündeki özel halifeliği, demiri yumuşatması; katılmış kalplerin yumuşaması, Mescid-i Aksa'nın her yapılışında yeniden yıkılması; insanın Hak katındaki değeri ile ilişkilidir ve bu bağlamda varlığa muhabbet, hak yolunda da olsa onu öldürmekten daha üstündür. Davud peygamberin, musiki ve güzel ses hayranı olan Mevlânâ açısından özel bir yeri vardır. Ne var ki insanlar, ellerindeki nimetin değerini kaybedince anlarlar ve Dâvud (a.s.)'in kıymetini bilecek bir gönüle ve sesini işitebilecek bir kulağa sahip değillerdir.

Beşinci bölümde Peygamber oğlu Hz. Süleyman'ın kıssaları işlenir. İbn Arabî, bu konu çerçevesinde rahmet kavramı ve teceddüd-i emsal; varlığın her an yeniden yaratılması üzerinde durur. Belkıs'ın tahtının bir anda getirilmesini, zamanın birleşmesi ile değil varlığın hiç kimsenin fark edemeyeceği bir yok ediş ve var edişle yani yeniden yaratılması ile açıklar. Mevlânâ ise Hz. Süleyman'ın kıssalarında çok ders alınması gereken noktalar olduğu kanaatindedir, bu nedenle beyitlerinde onunla ilgili pek çok öyküye değinmiş, kendine has metodu ve anlatım biçimiyle tasavvufi-ahlaki anlamlar yüklemiştir.

Altıncı bölüm, Lokman peygamber ve ona verilen hikmet etrafında şekillenir. Kur'ân-ı Kerîm'de zikredilen bu hikmeti İbn Arabî tahlil etmektedir. Ona göre bu hikmet, Hz. Lokman'ın varlığın esasını anlamasını sağlamıştır. Mevlânâ'ya göre tarihi kaynaklarda köle olduğu rivayet edilen Lokman (a.s.)'ın köle olmasının hiç önemi yoktur. İşte buradan hareketle insanın dış görüntüsünün değil iç dünyasının önemli olduğuna dikkat çeken Mevlânâ, nice şahısların aslında bir köle, görünüşte nice köle olan insanların da aslında birer gerçek padişah olduğunu belirtir.

Yedinci bölümde İbn Arabî, Hz. Üzeyr ile ilgili rivayetler çerçevesinde velayet, nübüvvet ve kader konularını ele alır. Mevlânâ, Hz. Üzeyr'in ölmüş eşeğinin diriltilmesinden, inançsızların veya inancı zayıf olanların ibret alması gerektiği kanaatinde ve bu olayla haşr (öldükten sonra dirilme) arasında benzerlik kurar.

Bu yılın (2007) Unesco tarafından "Mevlânâ yılı" ilan edilmesi, bu iki güzide mutasavvufun eserlerinin dünyanın her yerinde en çok okunan kitap olması, fikirlerinin asırlar boyu tazeliğinden ve geçerliliğinden hiçbir şey kaybetmemesi, hoşgörü ve insana verilen değer en güzel örneklerinin sunulması, tasavvufi düşüncenin anlatılması ve anlaşılmasını zaruri kılmaktadır. Bu çalışmanın bu düşünceye büyük bir katkı olacağı kanaatindeyim.

Bu kitabı okurken tasavvufi düşüncenin kutbu kabul edilen İbn Arabî'nin ibret dolu peygamber kıssalarına getirdiği otantik yorumlar zihin dünyanızı zorlayacak, derin bir deryaya daldığınızı hissedeceksiniz. İlahi aşk ile yanmış pişmiş Mevlânâ'nın beyitlerini okurken aşk katrelerinin damla damla yüzünüze, dilinize, gönlünüze aktığını ve sizi sarhoş ettiğini duyacaksınız. Böyle önemli bir çalışmaya imza atan değerli hocamızın gönül ve düşünce dünyamızı aydınlatan nice güzel eserler vermesini temenni ediyoruz.